

Ympäristöministeriö
PL 35
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo.ym@ymparisto.fi

LAUSUNTO

29.3.2016

Dnro 269/2016

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto VAT uudistaminen

Viite: Kuulutus 19.2.2016

VALTAKUNNALLISTEN ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEIDEN UUDISTAMINEN

Ympäristöministeriö on aloittanut valmistelun valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) uudistamiseksi. Uudistettavana on valtioneuvoston 30.11.2000 tekemä ja 13.11.2008 osittain tarkistama päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. Tavoitteena on, että valtioneuvosto voisi päättää asiasta keväällä 2017. Ympäristöministeriö varaa viranomaistahoille ja yleisölle mahdollisuuden esittää uudistamisen ja ympäristöselostuksen lähtökohtia, tavoitteita ja valmistelua koskevia mielipiteitä.

Poronhoito ja VAT

Poronhoito on merkittävä ja pitkän historian omaava maankäyttömuoto koko poronhoitoalueella. Poronhoitoalue kattaa noin 36 % Suomen pinta-alasta sijoittuen Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakuntien alueille. Poronhoito-oikeus ja siihen kiinteästi kuuluva vapaa laidunnusoikeus on ikaikäinen nautintaoikeus, joka on suoraan lailla turvattu erityinen oikeus (poronhoitolaki, PHL 848/1990). Valtion mailla poronhoidon asemaa suojataan osaltaan PHL 53 §:n neuvotteluvollisuudella suunnitelmassa, jotka vaikuttavat olennaisesti poronhoidon harjoittamiseen. Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella olevaa valtion maata ei PHL 2.2 §:n mukaisesti saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle.

Poronhoito on poronhoitoalueella laajojen maa-alueiden käyttäjänä altis muun maankäytön vaikutuksille. Muu maankäyttö on vuosikymmenten aikana aiheuttanut huomattavia muutoksia porolaitumilla. Eräs arvio laidunmaiden menetyksestä on esitetty maailman biodiversiteettiin kohdistuvia vaikutuksia arvioivassa raportissa (GLOBIO). Siinä on laskettu, että tänä päivänä arktisesta maa-alasta 15–20 % on ihmistoiminnan tai siitä aiheutuvan häiriövaikutuksen piirissä. Vuoteen 2050 mennessä ihmistoiminnasta aiheutuva häiriö ulottuu arvion mukaan jopa 50–80 % pinta-alalle. Pohjoisessa Fennoskandiassa kehityksen arveltiin olevan vielä tätäkin nopeampaa. Raportissa arktisilla alueilla elävien Rangifer tarandus -lajin alalajin peurojen (joihin mm. poro ja karibut kuuluvat) arvioitiin olevan herkimpien lajien joukossa, joihin ihmistoiminta ja sen aiheuttama häiriö vaikuttaa. Muun toiminnan ja poronhoidon yhteensovittamisen tarve on jatkuvaa ja poikkeuksetta tarpeen, kun alueelle tulee muuta toimintaa. Po-

ronhoito on poronhoitoalueella oleellinen osa alueen kulttuuriperintöä. Poronhoitoalueella tapahtuva oikeudenmukainen alueidenkäytön suunnittelu on porojen vapaan laidunnuksen ja sen myötä kulttuuriperinnön jatkuvuuden kannalta erittäin keskeistä. Poronhoidon turvaaminen on oleellista myös saamelaiskulttuurin säilymisen kannalta.

Poronhoitolain lisäksi valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa on huomioitu poronhoidon erityisasema. Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet -luvun yleistavoitteissa edellytetään, että *poronhoitoalueella on turvattava poronhoidon alueidenkäyttölliset edellytykset*. Tavoite on ollut mukana VAT:issa ensimmäisestä valtioneuvoston päätöksestä saakka.

VAT tulee huomioida maakuntakaavoituksessa. Poronhoidon alueidenkäyttöllisiä edellytyksiä turvaava VAT on kirjoitettu kaikkiin Lapin maakuntakaavoihin niiden yleismääräyksiin hieman eri muotoiluin. Myös Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytysten turvaaminen on liitetty suunnittelumääräyksenä poronhoitoalueen rajan kaavamerkintään. Myös joissakin poronhoitoalueen yleiskaavoissa on alettu antaa turvaamista koskevia määräyksiä sellaisilla alueilla, jotka ovat poronhoidolle erityisen tärkeitä.

Poronhoidon alueidenkäyttöllisten edellytysten turvaamiseksi on myös alettu kehittää myös muita kaavamerkintöjä ja -määräyksiä. Lapissa on Länsi-Lapin maakuntakaavaan sekä tekeillä olevaan Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaan merkitty muun muassa poronhoidon kannalta tärkeitä rakenteita (erilaisia aitoja ja kämppiä) ph-kohdemerkinnällä: *Poronhoidon kannalta erityisen tärkeä alue/kohde/aita*. Ph-merkintään on liitetty suunnittelumääräys, jonka mukaan mm. *Alueen suunnittelussa on turvattava poronhoidolle merkittävien rakenteiden/alueiden säilyminen*. Pohjois-Lapissa ja Tunturi-Lapissa poronhoidolle ja luontaiselinkeinoille on myös aluevarausmerkintöjä, joissa poronhoito on nostettu pääkäyttömuodoksi maa- ja metsätalouden rinnalle (esim. *Metsätalous- ja poronhoitovaltainen alue, Luontaistalous- ja poronhoitovaltainen alue*).

Kaavamääräysten ja -merkintöjen kehittämistä on edesauttanut viime vuosina poronhoidon paikkatietoaineistojen ajantasaistaminen. Paikkatietoaineistoja on myös käytetty kaavojen suunnitteluun ja eri maankäyttömuotojen yhteensovittamiseen. Paikkatietojen päivittäminen lähti liikkeelle ”poronhoito alueiden käytön suunnittelussa” -työryhmän edistämänä. Työryhmä perustettiin ympäristöministeriön tuella Paliskuntain yhdistyksen kirjelmöityä ministeriöön vuonna 2010 poronhoidon paremman huomioon ottamisen tarpeesta maankäytön suunnittelussa. Paliskuntain yhdistys näkee kehityksen suunnan oikeana. Yhdistys on aktiivisesti mukana maakuntakaavojen laatimisessa ja usein myös kuntien kaavoissa (etenkin hankekaavat). Yhdistys myös julkaisi eri tahojen kanssa yhteistyössä laaditun oppaan ”Opas poronhoidon tarkasteluun maankäyttöhankeissa” (<http://paliskunnat.fi/poroyva/>).

Helmikuun alussa tuli voimaan maankäyttö- ja rakennuslain muutos, jonka myötä ympäristöministeriön maakuntakaavojen vahvistamiskäytäntö päättyi. Tämä ministeriön valvontamahdollisuuksien ja -oikeuksien heikentäminen lisää paikallispoliittisten voimasuhteiden vaikutusta kaavapäätöksissä, mikä voi johtaa kaavoista syntyvien oikeusprosessien lisääntymiseen. Kuntien poliittiset tavoitteet ja pää-

tökset eivät aina noudata lainsäädännön asettamia reunaehtoja. Maankäyttökysymyksissä myös erilais-
ten konfliktien lisääntyminen voi olla mahdollista. Siksi on entistä tärkeämpää, että poronhoidon VAT
säilytetään ohjaamassa hyvää ja toimivaa yhteensovittamistyötä ja tämän myötä ehkäisemässä konflik-
teja ja oikeusprosessien tarvetta.

Poronhoitoa turvaava VAT on ollut erittäin tarpeellinen ja se on etenkin viime vuosina ohjannut po-
ronhoidon parempaa huomioon ottamista kaavoissa ja viranomaisten toiminnassa. Poronhoidon osalta
maankäytöllisiä poronhoidon harjoittamisen edellytyksiä tulisi mahdollisuuksien mukaan täsmentää,
jotta niiden huomiointi maakuntatason kaavoituksessa toteutuisi jatkossa vielä selkeämmin ja yhden-
mukaisemmin. On äärimmäisen tärkeää, että poronhoidon asianmukaista huomioon ottamista aluei-
denkäytöllisissä kysymyksissä tuetaan myös VAT uudistuksessa.

Ympäristöministeriön asettamispäätöksen mukaan valtioneuvosto linjaa VAT:eilla alueiden käyttöä
valtakunnallisesti merkittävässä asioissa siten, että luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle ja
edistetään taloudellisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestävää kehitystä koko maassa.
Poronhoitoalueella tämä tarkoittaa poronhoidon huomioon ottamista alueiden käytön suunnittelussa.

Paliskuntain yhdistys on mielellään mukana VAT:ien uudistamisen valmistelussa.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao